

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Expositio verborum, quibus Geneseos 1. numerantur ea quæ facta sunt ex
nihilo. disput. 6.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

DISPUTATIO VI.

Expositio verborum, quibus Genesios 1. numerantur ea, que facta sunt ex nihilo.

In principio creavit Deus cælum & terram. Periodus hæc, quod attinet ad verbum illud, *In principio*, duobus aut tribus modis exponitur. Primò, ut idem sit dicere *in principio*, quòd in exordio: exordium verò duo includit, nempe quòd antea nihil creatum sit, alioquin creatio cæli & terræ non fuisset exordium initiumve creationis, & quòd creatio cæli & terræ non fuerit ab æterno, sed initium habuerit durationis. Hunc sensum intendit Augustinus 12. confessionum c. 20. & 28. iuncto c. 4. lib. 1. de Genesi ad literam, & ceteri Patres communiter: nec video cur dubitari debeat, quin illum Spiritus sanctus intenderit, siue alios simul intenderit, si de non. Quandoquidem verba ipsa in sua propriissima & legitima significatione, sine vlla violentia, extorsione, aut limitatione illum sonant. Porro quòd creatio cæli & terræ non solum in hoc sensu fuerit in principio, quasi nulla alia creatio illam antecesserit, sed etiam quia positivè habuit initium durationis, ita vt non fuerit ex æternitate, ex iis constat, quæ in ipso libro Genesios sequuntur: ab illo enim principio, in quo cæli & terra condita sunt, numerantur sex dies primi, & à sexto die computatur periodus vitæ Adam, &c. quòd autem est ab æterno, initium non habet durationis. Iuxta hunc sensum defendi non potest, angelos creatos esse ante cælum & terram.

Secundò exponitur, ut sit sensus: *In principio temporis creavit Deus cælum & terram.* Hæc tamè expositio restringit ac limitat, principium & exordium, in quo cælum & terra à Moyse narratur creata, vt sit initium temporis. Quòd si nullus motus corporis fuit interim dum *tenebræ erant super faciem abyssi*, vt videtur verisimile, faceretque contextus innuit, sanè nec fuit tempus, atque adeò exordium creationis cæli & terræ, non fuit in principio temporis veri, loquendo mathematicè, sed loquendo solum moraliter, morèque humano, prout id dici potest factum in initio temporis, quòd circa initium factum est. De hac re iam diximus disputatione prima, & suprâ quest. 61. art. 3. Disputatione tamen sequenti exponemus, in quo sensu verè dici potuit, in principio temporis, etiam mathematicè loquendo, creatum fuisse cælum Empyreum, terram, & aquas.

Tertia expositio est. *In principio*, id est, in Filio, seu per Filium, *creavit Deus Pater cælum & terram.* Hunc reconditum literalem sensum tradunt etiam Patres vnà cum primo, duobusve præcedentibus, asserentes idem Scripturæ sacræ testimonium habere posse simul multos literales sensus ab Spiritu sancto intentos, vt q. 1. art. 10. disputa. 3. dictum est. Ita exponunt verba illa Origenes homilia 1. in Genesim, Hieronymus in questionibus in Genesim, Ambrosius lib. 1. Hexaëmeron ca. 4. Augustinus 11. confess. cap. 9. & lib. 12. cap. 19. 20. & 28. Iunilius, Eucherius, Beda, & plerique alij, iuxta illud Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & illud ad Colossen. 1. in ipso creata sunt omnia.*

Creavit. Licet *creare*, Scholasticorum vsu, accipiat pro sola productione ex nihilo, in Scripturis tamen, & ab autoribus prophætanis sumitur pro quacumque productione. Inferius namque hoc ipso capite sic habetur, *Creavit Deus cete grandia*, cum tamen, non de nihilo, sed ex aquis ea produxerit. Et

Kkk 3 Tallius

horum inferiorum, concedenda est prima sequela, de privatione pro carentia formæ in subiecto de se apto ad eam suscipiendam, si daretur naturæ agens, quòd eam inducere posset, & expellere contrariam, neganda est verò secunda, inde videlicet sequi, cælum suapte natura esse corruptibile. Ad hoc enim, vt aliquid generabile sit & corruptibile generatione & corruptione, de qua locutus est Aristoteles, id non est satis, sed ulterius requiritur, vt forma illius qualitates aliis contrarias secum in materia patiatur, eaque tanquam dispositiones exigat, quorum neutrum continet formæ cæli. Vnde ex eo, quòd materia cæli & horum inferiorum sit eiusdem speciei, non sequitur, cælum esse generabile & corruptibile generatione & corruptione naturali.

Secunda. Ad secundam concedenda est sequela, negari verò debet esse absurdum, materiæ horum inferiorum habere, vel privationem formæ cæli in sensu paulò ante explicato, vel appetitum ad formam cæli, qui per causas naturales, quæ materiæ horum inferiorum ad actum formæ cæli educere valeant, nõ possit expleri. Neque enim necesse est, vt naturalis appetitus, quòd prima materia desiderat primò formam substantialem in commune, possit in omnibus individuis materiæ, postquam iam informatur forma aliqua substantiali, satiari per causas naturales secundum totam latitudinem formarum, quas secundariò respicit. Eo enim ipso quòd vnumquodque individuum materiæ informatur forma corporis corruptibilis, nequit per causas naturales informari forma corporis incorruptibilis, & è contrario, eo ipso quòd informatur forma corporis incorruptibilis, nequit per causas naturales informari forma corporis corruptibilis. Nec id est aliquid absurdum. Etenim vt potentia, & appetitus naturalis, quem res alicuius speciei infimæ habet primò ad aliquid, quòd sub se multas species contineat, non sit frustra, satis est, si pro diversis individuis talis speciei infimæ satiatus sit quoad totam latitudinem specierum, quas secundariò respicit, nec necesse est, vt pro singulis individuis expleatur, explerive successivè possit per causas naturales. Neque enim potentia dicitur frustra si non reducat ad actum in singulis suis individuis, sed solum si ad actum non descendat in omnibus collectivè sumptis. Atque ita satisfactum est primæ probationi, per quam consequentis falsitas videbatur probari.

Tertia. Ad tertiam dicendum est, quando potentia aliqua passiva alicuius rei, pro diversis eius rei individuis reducta est iam ad actum, secundum totam latitudinem formarum, quas potest recipere, vt materia ab autore natura in fabrica huius vniuersi reducta fuit ad actum formarum tam cælorum, quam horum inferiorum, nullum esse absurdum, si non detur causa activa naturalis, quæ illam secundum suam totam latitudinem possit de nouo educere de potentia ad actum: ipsi enim aduersarij tenentur confiteri causam naturalem nullam dari, quæ de nouo possit reducere potentiam materiæ cælestis ad actum formæ, quam respicit, sed satis esse, quòd illa in prima rerum constitutione fuerit ab autore natura in actum reducta. Eodè modo nos dicimus, vt potentia aliqua passiva non sit frustra, cum non requiratur, vt ea in omnibus suis individuis ad actum reducat, necesse non esse dari potentiam actiuam naturalem, quæ materiæ horum inferiorum reducere ad cælestem actum possit, esto illa potentia passiva sit suapte natura eius susceptiva.

Molina in D. Thom.

Tullius .de finibus. Etenim, inquit, omnium rerum, quas creat natura, & tuetur. Eademque est Hebraice vis verbi **ברא** *Bara*, quod interpretans translulit, *creavit*. Hoc tamen loco, verbum *creavit*, non quidem vis sue solius significacionis, sed ex illo adiuncto, *in principio*, hoc est, in exordio, cum scilicet nihil prius esset factum, significat productionem ex nihilo, atque adeo creationem preise iuxta scholasticorum usurpationem.

Deus. In textu Hebraeo habetur **אֱלֹהִים** *Elohim*, id est, iudices in plurali, quod nomen frequenter sumitur in Scripturis ad significandum Deum per essentiam, adiungiturque verbo singularis numeri. Vtrum autem inde colligatur gloriosissima Trinitas personarum cum unitate essentie, diximus quæ. 27. art. 1. disp. 5. Merito autem interpretans translulit, *Deus*, in singulari, tum propter verbum singularis numeri, tum etiam quod idiomata Latinum illum alium loquendi modum non ferat, vt patitur Hebraicum. Porro vsus est Moyses hoc loco, Spiritus sancti in sanctu afflatus, potius hoc nomine diuino, quam aliis, quæ in Scriptura Deo accommodantur. Tum vt intelligerent homines, eundem esse mundi conditorem, & iudicem: tum vt perciperent, Deum iudicio scientiæ, ac voluntate condidisse mundum: tum denique vt agnoscerent cuncta esse iusta lance disposita, tributumque esse cuique rei quod illi quodammodo debebatur, nempe quod natura illius, bonumque vniuersi postulabat, legesque certas rebus omnibus in agendo pro cuiusque natura esse præscriptas.

Cælum. tam supra disputat. 2. dictum est in Hebraeo esse nomen plurale, carereque singulari. Redditaque est ratio, quare interpretans merito transfulerit potius cælum, quam cælos.

Terra autem erat inanis & vacua. Inane seu vanum dicitur, quod caret eo, ad quod in se habendum suapte natura ordinatur, vt cortex amygdalæ si nucleo careat, ad quem, habendum & protegendum ordinatur, inanis, & vacuus dicitur. Quia ergo terra carebat à principio tam sine remoto, quam proximo, ad quem in se habendum, & procreandum, erat condita, nempe hominibus, & cæteris animalibus, à quibus habitaretur, plantis, mineralibus, & cæteris mixtis, dicebat fuisse tunc inanis, tam intus sine seminibus, & mineralibus, quam foris sine hominibus, animalibus, & plantis, hisque omnibus vacua.

Et tenebra erant super faciem abyssi. Ima profunditas, præsertim aquarum, à *abyssos*. Græcè appellatur, vt Augustinus in illud Psal. 41. *Abyssus abyssum inuocat*, & alij Doctores affirmant. Psal. 70. dicitur *de abyssis terra*, id est, de profundo terræ, iterum *reduxisti me*. Sensus ergo est, tenebra seu obscuritas (vtrouque enim modo vteri poterat) & carentia luminis erat vnde quæque in aquis, quæ spatium interpositum inter cælum Empyreum & terram, tunc occupabant. Vt verò dialecticis & philosophis morem geramus, si spectes hoc vniuersum in eum finem à Deo fuisse fabricatum, vt hominis quædam esset hominum habitatio apta, atque adeo colligas, illi quodammodo deberi ornatum totum aëtherum, animalium, plantarum, &c. quo postea venustatus est, dici potest fuisse proprie tenebras à principio in hoc vniuerso: eod quod esset carètia luminis debiti in esse: sicut etiam dici potuit, terram fuisse inane, seu vacuum pro vacuitate, quæ vera esset priuatio ornatus sibi debiti in esse, spectato sine, ad quem condebat. Quod si quis neget lucem tunc debitam fuisse in esse, dicat tenebras eo loco valere idem, quod obscuritatem, seu non existentiam luminis.

Ex spiritu Domini ferebatur super aquas. Quidam nomine, *spiritus Domini*, intelligunt hoc loco ventum à Deo effectum & excitatum super aquas. Ita Theodoretus q. 8. in Genes. & alij. Hanc expositionem impugnant aliqui, quod numquam in sacris literis *spiritus Domini* pro vento accipiatur, immittit tamen ex eo capite impugnatur. Isaiæ namque 4. habetur: *Exsiccatum est fenum, & decidit flos quæ spiritus Domini, id est, ventus sufflauit in eo*, Pl. 147. *Flauit spiritus eius, id est, ventus Dei, & fluunt aquæ, pluuia scilicet, quas ventus affert, vt alia loca omittam*. Ex eo autem capite arbitror esse reiciendam, quoniam, vt disp. 2. ostensum est, ante secundam diem, nec aër, nec ventus erat, sed aquæ replebant totum spacium, quod inter cælum empyreum & terram interiacer, in cuius medio ex aquis produxit Deus secunda die firmamentum.

Non solum ex eodem capite, sed etiam quia vim maximam infert Scriptura sacra extrahens voces sua propria significacione, reicienda est expositio Caietani in hunc locum, quæ affirmat sumpto singulari pro plurali, nomine, *spiritus Domini*, intelligi angelos mouentes orbes cælestes, qui ea ratione ferridicantur super aquas, quod seiplos applicant ad mouendos orbes cælestes, quos nomine aquarum intelligit hoc loco Caietanus.

Reicienda quoque est opinio Egidij in 2. dist. 12. asserētis, nomine *spiritus Domini*, qui super aquas ferebatur, intelligi eum, qui mouendo primum mobile (quod per se ipsum arbitratur Egidius Deum mouere) materiam totam, quæ infra ipsum continebatur simul ciebat, eamque materiam significatam fuisse nomine aquarum.

Dicendum est cum communi Scholasticorum sententia, Basilij, & Ambrosij in Hexæmeron, Hieronymi in quæstionibus Hebraicis in Genesim, Augustini lib. 22. contra Faustum c. 11. & lib. 13. confessionum ad c. 5. vsque ad 1. Iunilij Africani Episcopi, Eucherij, Rupertij in hunc locum, & plurimum aliorum, nomine, *spiritus Domini*, intelligi Spiritum sanctum. Vnde Augustinus cap. 5. citato, & primo super Genesim ad literam cap. 6. & alij affirmant, dum in principio Genesim dictum est: *Deum Patrem in principio*, hoc est, in Filio *creasse cælum & terram*, additumque est, *spiritus Domini ferebatur super aquas*, traditum à Moysse fuisse mysterium adorandissimæ Trinitatis.

Aut certè (& in idem quod subiciam redit) nomine, *spiritus Domini*, diuina voluntas intelligitur, ita vt sit sensus, *spiritus Domini*, id est, diuina voluntas, ferebatur super aquas, tamquam super materiam in qua, & ex qua operaretur. Vnde continuo subiungitur, *fiat lux, & facta est lux, & fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* Creatis namque cælo empyreo, terra, & aquis, describit Moyses Deum instar artificis per intellectum & voluntatem operantis, cuius voluntas in materiam, in qua & ex qua debet operari, fertur ad opus efficiendum. Ad eum quippe modum voluntas diuina ex æternitate determinata ad perficiendam, exornandam, & abolendam eo tempore fabricam huius mundi, ferebatur in aquas tamquam in materiam in qua, & ex qua productura erat primum lucem, deinde firmamentum, & postea congregatura erat aquas remanentes in locum vnum; quæ sanè fuerunt prima Dei opera, post cæli empyrei, terre, & aquarum ex nihilo creationem. Vnde alij iuxta contextum Hebraicum, **וַיְהִי עַל פְּנֵי הַמַּיִם** *veruah Elohim merabepherb hal peue hammaim*, vertitur, *Spiritus Domini incubabat super aquas*, videlicet in

alitis super ova, ex quibus pullos excludat, quasi Deus iam per intellectum & voluntatem in aquis, & ex aquis opera sequentia esset fabricaturus. Dixi autem redire in idem, siue nomine spiritus Domini intelligamus diuinam voluntatem, siue Spiritum sanctum, qui per voluntatem modo explicato super aqua ferretur. Quoniam qui hunc locum de Spiritu sancto interpretantur, non alia ratione id eipeculiariter tribuunt, quam quatenus opera illa à sola Dei bonitate emanarunt, qua merè gratis, ex creaturarum hominumque præcipue dilectione, ea omnia operatus est: bonitas autem ac dilectio Spiritui sancto peculiariter tribuitur, esto toti sanctissime Trinitati alioqui sit communis. In hoc sensu de Spiritu sancto in prola eius festi canit Ecclesiast: Tu super aquas foras eas, nomen tuum expandisti Domine. Idem habetur in benedictione fontium.

DISPUTATIO VII.

De luce primo die facta, de qua ipso primo die.

Productio hoc mundo in tenebris, in eoque imperfecto statu, qui hucusq; disputationibus præcedentibus explicatus est; prima perfectio, quam merito Deus constituit addicere, fuit lux, qua illustraretur & manifestarentur opera ipsius incipientique dies illi supputati, in quibus eum successiuè producere, perficere, ac ornare, ob rationes disputatione redditas, decreuerat. Vnde Genes. 1. post verba explanata subiungitur: Dixitque Deus, fiat lux & facta est lux. Et vidit Deus lucem: quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque est vesper & mane dies unus.

Ex dictis hactenus, præsertim disputatione secunda, satis constat, hæc lucem non fuisse lucem solis: quippe cum vt sacra Scriptura aperte sonat, firmamentum, in quo Deus posuit solem, lunam, & stellas, conditum fuerit secunda die: sol verò, & reliqua alia fuerint quarta die producta. Id ergo supponentes, reicicentq; opiniones omnes, quæ contrarium affirmant, aut supponunt, circa hanc lucem sunt varie doctofum sententiæ. Præsertim verò aliis, quas D. Thomas q. 67. ar. 4. Magister in 2. d. 13. Diuus Bonauentura ibidem, & alij referunt duas tantum afferam, quæ videntur probabiliores.

Prima attingit, Deum die prima produxisse corpus quoddam lucidum de materia præexistente, hoc est, de aqua, corruptibile suapte natura, simileque columnæ illi igneæ, quæ filiis Israël de nocte per desertum prælacebat, longè tamen illa maius, ac dilucidius, vt integrum hemisphærium aquis vndique plenum vsque ad cælum Empyreum posset simul illuminare, atque adeo diem eò toto simul efficere. Eiusmodi verò corpus lucidum ministerio alicuius angeli motum fuisse ab oriente in occidentem, non secus ac columna illa ignis ab angelo per desertum ferebatur, durationeq; viginti quatuor horarum confecisse integrum circulum, vt modò sol illum cõficeret, atque ea ratione interuentu motus, quo corpus illud motum est, diuisit Deum lucem à tenebris tribus illis diebus, antequam conditus esset sol, non secus ac interuentu motus solis nunc temporis eas diuidit, lucemque appellasse diem, & tenebras noctem. Quò fit, vt diuisio lucis à tenebris, quæ tribus illis diebus facta est, non fuerit solum comparatione diuersorum hemisphæriorum, quatenus scilicet dum in vno hemisphærio erat lux, in altero erat tenebræ, sed etiam comparatione eiusdem hemisphærij & eiusque partis illius, quatenus corpus illud suo motu

A in quacumque parte eiusdem hemisphærij duodecim horis producebat lumen, efficiebatque in ea diem, & eisdem horis sua absentia efficiebat in ea tenebras ac noctem.

Multi impugnantes hanc sententiam, ab assertoribus illius petunt, quid quarta die, quando Deus solem produxit, factum fuerit de eiusmodi corpore lucido prima die producto. Quidam respondent, redactum fuisse in nihilum, tamquam deinceps superuacaneum. Est tamen improbabilis responsio: eò quòd, vt disputationibus præcedentibus dictum est, Deus nihil vnquam eorum, quæ semel produxit, redegerit in nihilum. Alij respondent, mansisse simul cum sole in eodem loco, in quo sol fuit conditus, simulque cum sole circumferri, & illuminare. Quæ responsio minùs sanè probabilis est, quam præcedens. Alij denique respondent corruptum; conuersumque fuisse in naturam corporis circumstantis tamquam deinceps non necessarium. Quatuor responsio hæc probabilitate non careat, contra eam tamen obiciunt aduersarij, quòd tam productio illius corporis prima die, quam corruptio eiusdem quarta die, fuissent miraculosa: nullum verò miraculum sit concedendum in prima rerum productione, vt pote tunc nequaquam necessarium. Etenim miracula sunt & ordinantur in fidei confirmationem: tunc autem non erant homines, qui miracula illa cernerent, eisque in fide confirmarentur.

Hoc tamen non cogit: terra namque non minùs miraculose discooperata & eleuata fuit super aquas tertia die, quam corpus illud fuerit productum prima die, & conuertum in corpus circumflans die quarta, imò magis, satisque erat decentia illa, ne mundus illis tribus diebus fuisset in tenebris, & vt esset lux, cuius interuentu tres illi dies supputarentur, vt Deus prima die produceret corpus illud lucidum, quòd die quarta in corpus circumflans conuerteret.

Ea namque, quæ decent, consonaque rationi sunt, posito eo ordine, quem Deus in condendo, exornando, & perficiendo hoc mundo per successionem seruare statuit, & quem re ipsa seruasse ex Scripturis sanctis est manifestum, admittenda omnino sunt, esto supra naturam sint. Idque præsertim est admittendum in prima rerum constitutione fabricaque totius huius vniuersi, quando natura nondum integrè erat condita, Deusque ipse solus operabatur immediate tamquam totius huius vniuersi, partiumque omnium eius molitor ac conditor.

Secunda opinio est, quam Burgensis in additionibus ad cap. 1. Genes, tangit, & quam tribuit Basilio in Hexameron homilia 2. in illa verba, & appellauit Deus lucem quidem diem. Vbi ait: Tunc verò stabat dies: cui cederet mox vicissim succedebat, non quidem secundam motionem solis, sed primogenia illa luce summo splendorem diffundente, seque rursus summo contrahente, idque pro mensura à Deo definita. Alij tamen aliter hæc verba Basilij intelligunt.

Quæquid autem Basilii senserit, secunda opinio est, Deum prima die produxisse, non quidem corpus lucidum, sed lucem immediate, eamque diffusisse à certa parte spatij vniformiter difformiter per integrum hemisphærium eò modo quo sol ipse, si tunc esset, vel quoduis aliud corpus lucidum eam diffunderet, efficeretque diem. Statim verò ac illam produxit, cepisse successiuè discurrere ab Oriente in Occidentem per integrum circulum, quem duratione viginti quatuor horarum conficeret, sed semper successiuè deserendo partes hemisphærij versus Orientem, & tantùdem de nouo occupando versus

Lux prima die producta non fuit lux solis.

Opinio non improbabilis circa lucem prima die productam.

Secunda opinio de luce prima die producta probabilior.